

Öppet brev till Margareta Winberg om familjehem

Det är ett spännande uppdrag Du står inför. Efter 35 år är det nu dags att uppdatera socialtjänstlagen. Mycket har hänt sedan 1982 och vi är många som ser fram emot en modernare lagstiftning. Vi hoppas att denna uppdatering även omfattar familjehems position i förhållande till socialtjänsten.

Socialtjänstlagens krav på familjehem är omfattande – med rätta! Vi måste säkerställa att de personer som tar hand om barn i samhällsvård kan tillgodose barnets behov av stöd. Dessa krav ska förstås kvarstå. Vi anser därutöver att det är hög tid att ge familjehems rättigheter ett juridiskt utrymme i socialtjänstlagen. Samarbetet mellan socialtjänsten och familjehemmet fungerar oftast bra och bygger på en ömsesidig respekt, men i de uppdrag där det uppstår konflikter som är svåra att lösa blir det uppenbart hur rättslösa familjehem är i förhållande till socialtjänsten.

Socialtjänsten är uppdragsgivare till familjehem och ska tillse att familjehemmet får det stöd som krävs för att klara uppdraget. Samtidigt som uppdragsgivaren kan avsluta en placering, med hänvisning till att familjehemmet har samarbetsproblem, eller andra brister i familjehemmet – helt utan insyn från någon oberoende instans. Detta maktförhållande gör att vissa familjehem inte vågar stå upp mot socialtjänsten om det uppstår meningsskiljaktigheter, t ex om barnets bästa, av rädsla för eventuella konsekvenser från uppdragsgivande socialtjänst.

En del av uppdraget som familjehem ligger i att kunna samarbeta med socialtjänsten, medan en annan del är att se till det placerade barnets bästa. Ibland kolliderar uppdragen med varandra. Familjehem som lever med det placerade barnet anser att de har en ganska bra uppfattning om barnets bästa,

men deras åsikter avfärdas i vissa fall från socialtjänstens sida med att familjehemmen är för insytlade eller distanslösa till sitt uppdrag som familjehem. Om de istället väljer en mer formell väg kan de beskyllas för att vara för avstängda eller känslolokalla. Eftersom familjehems rättigheter inte framgår i socialtjänstlagen idag har de ingenting för att vända sig till Inspektionen för vård och omsorg, IV0 om de anser sig bli felaktigt behandlade av socialtjänsten.

En annan bidragande faktor till maktobalansen är den paragraf i socialtjänstlagen som säger att socialsekreteraren i samband med placering i tilltänkt familjehem ska ta referenser från de senaste fem kommunerna som familjehemmet har samarbetat med. Tanken med denna paragraf är god och har förhoppningsvis redan bidragit till att vissa familjehem som varit olämpliga har valts bort. Det går dock inte att bortse från att familjehemmens beroendeställning till socialtjänsten ytterligare stärks. Om familjehemmet vill fortsätta ta emot barn och ungdomar i sitt hem är de beroende av att få goda omdömen av sina tidigare uppdragsgivare. Då gäller det att inte vara för besvärlig eller påstridig i pågående uppdrag eftersom det riskerar att ge dåliga omdömen i nästa led. Referenstagningen borde naturligtvis inte tas bort, den uppfyller ett viktigt syfte i utredningssammanhang, men oavsett om det är socialtjänsten eller familjehemmet som är roten till en konflikt är det alltid familjehemmet som är beroende av socialtjänstens referenser och aldrig tvärtom. Därför tycker vi att det borde finnas en oberoende instans som har specialkompetens inom familjehemsområdet och som har möjlighet till insyn i vissa situationer, t ex i de fall det uppstår en konflikt.

Familjehemmets beroendesituation till socialtjänsten framträder även när referenser efterfrågas i upphandlingssammanhang. Verksamheter som tillhandahåller stöd till familjehem behöver ingå i ramavtal med kommuner för att få uppdrag. De allra bästa referenterna till huruvida stödet

till familjehemmet är av god kvalitet eller inte är kanske de placerade barnen, men av förståeliga skäl blir det svårt att genomföra på ett etiskt sätt. De som istället bör besvara den frågan borde rimligen vara familjehemmen själva, eftersom det är deras behov av stöd privata aktörer enligt lag har i uppdrag att utgå ifrån (jfr 6 kap. 7 a § SoL). Istället efterfrågas tidigare socialsekreterare som referenter i upphandlingsunderlaget. Det tycker vi är att skjuta bredvid målet eftersom uppdraget är att stödja familjehemmet utifrån deras egna behov, inte utifrån socialtjänstens behov. Tidigare socialsekreterares uppfattning om familjehemmet är förstås intressant och behöver inhämtas innan placering, men det borde vara mer rimligt att inhämta de referenterna vid familjehemsutredningen. Socialsekreterares uppfattning om samarbetet med den privata aktören är naturligtvis också viktig, men eftersom enskilt drivna verksamheter anlitas för att stödja familjehemmet borde det även vara av intresse att fråga något av familjehemmen om stödet till dem är bra och inte bara fråga några tidigare socialsekreterare om stödet till familjehemmet är bra. Vi tycker att det signalerar att familjehemmets uppfattning om sin egen situation är underordnad socialtjänstens uppfattning om densamma och i vissa uppdrag är den attityden mer framträdande än i andra.

I utredningen om Barn och ungas rättigheter vid tvångsvård (nya LVU) lämnades förslag på ett nationellt centrum för familjehem och vi tycker att det finns skäl att titta närmare på det. Om ett familjehem som tar emot ett uppdrag i form av privatperson får anklagelser riktade mot sig från en myndighet är det högst rimligt att det finns en fristående instans som har insyn. Det är viktigt i en rättsstat att familjehem kan vända sig till en oberoende part för rådgivning eller juridisk hjälp. Gode män eller förvaltare har överförmyndarnämnden som en fristående instans som står för deras tillsyn, kunskap och utbildning, och det borde kunna se ut på liknande sätt för familjehem

Behovet av familjehem är stort. Familjehemsvården har visat sig ge bättre utfall än HVB-vård, (hem för vård eller boende) men i offentligheten och i media är det den negativa bilden av familjehem som dominerar, vilket leder till att de blir betraktade med misstänksamhet. Samtidigt förväntar sig samhället att det finns familjer som öppnar sina hem för barn som behöver flytta från sina ursprungsfamiljer – hela samhällsvården bygger på det. För att människor även i framtiden ska våga bli familjehem är det rimligt att det finns utrymme för deras rättigheter i socialtjänstlagen, inte bara för deras skyldigheter.

Vi ser fram emot att ta del av Dina tankar kring familjehems position i förhållande till socialtjänsten.

I hopp om svar,

Caroline Åkerhielm, socionom

Christina Blennow, auktoriserad socionom

Åsa Wahlberg, socionom

Jesper Byh, socionom

Maria Palmblad, auktoriserad socionom

Annika Holgersson, auktoriserad socionom

Pär Wahlberg, socionom

Helene Samuelsson, socionom

Bild: Kat Grigg/Flickr